

*ДО 80-РІЧЧЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ
АКАДЕМІЇ НАУК
УКРАЇНИ*

*Юрій Храмов, Світлана Руда,
Юрій Павленко, Валентина Кучмаренко*

**СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК —
ВИЗНАЧНА ПОДІЯ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ХХ ст.***

Економічна розруха ускладнювала відшукання матеріалів, необхідних Академії Наук та її установам для роботи. Тому Комісія звернулася до представників ліквідаційних комісій Військово-промислового комітету О. Сахарова та Установ воєнного часу Ю. Кістяківського, а також до управління Червоного Хреста з проханням надати потрібні для Академії матеріали. Виявилося, що в управлінні Червоного Хреста знаходилась хімічна лабораторія і склад хімічних реактивів, що могли б стати у пригоді установам Академії. Головний уповноважений Червоного Хреста Є. Іваницький у розмові з В. Вернадським висловив думку про можливість передання лабораторії (в разі її ліквідації) Академії Наук на пільгових умовах.

Створена у перший день роботи Комісії підкомісія по вивченню списків предметів Військово-промислового комітету, до якої входили, зокрема, Й. Косоногов і В. Линник (колишній завідуючий оптичною майстернею Комітету), висловила бажання щодо придбання ряду предметів і матеріалів. Найдорожчим виявилися 9 пудів ртуті (на суму 18000 крб.), для закупівлі якої було подано спеціальне клопотання до Міністра народної освіти [30]. Міністру було надіслано також клопотання про допомогу в справі одержання Академією наук від військового відомства легкового і вантажного автомобілів.

За період роботи до Комісії надійшло понад 27 записок з обґрунтуванням необхідності створення низки установ Академії Наук. Ці записки розмножувались, розповсюджувались між членами Комісії, а потім обговорювались. Найконструктивніші з них увійшли до "Збірника праць комісії для вироблення законопроекту про заснування Української Академії Наук у Києві" [31]. Рішення про видання цієї збірки обсягом близько 8 друк. аркушів у кількості 600 примірників було прийняте на засіданні Комісії 7 серпня 1918 р. До редакційної колегії увійшли В. Вернадський, Є. Тимченко і В. Модзалевський. На першому ж засіданні Комісії, коли було прийняте рішення про організацію у структурі Української Академії Наук трьох Відділів — історично-філологічного, фізично-математичного та державно-економічного, вирішено при кожному з них створити по окремій підкомісії для розв'язання внутрішніх організаційних питань. Підкомісії при першому і другому Відділах було обрано того ж дня (9 липня), а 24 липня, коли на п'ятому засіданні Ко-

* Закінчення. Початок див. № 4, 1998.

місії Д. Багалій нагадав присутнім про необхідність термінового створення такої підкомісії по третьому Відділу, вирішили просити М. Тутана-Барановського, Є. Спекторського і Д. Багалія увійти до її складу з правом кооптації інших осіб. Активна робота підкомісії сприяла детальній розробці питань, специфічних для кожного Відділу, і тим самим прискоренню розв'язання загальних проблем.

Так, свої формулювання положення Статуту про іноземних членів УАН подали Д. Багалій та підкомісії II та III Відділів, остаточна редакція була результатом обговорення. Зокрема, Комісія погодилася з думкою фізично-математичної підкомісії про те, що у виключних випадках іноземні вчені можуть одержувати місця в академічних установах. Їх обрання повинно проводитися шляхом закритого балотування у Відділах.

Загальними зусиллями розв'язано також питання про премії. За пропозицією Д. Багалія воно було знято з обговорення Комісії і передане на попередній розгляд підкомісії. I Відділ побажав, щоб премії носили ім'я видатних українських учених. Кожний з трьох Відділів визначив ту кількість премій, яку вважав за потрібне присуджувати по своїх дисциплінах щороку. Всі погодились, що сума кожної премії має дорівнювати 5 тис. крб.

Свої міркування щодо організації структури I Відділу виклали у пояснювальній записці Д. Багалій, А. Кримський, Г. Павлуцький і Є. Тимченко. В ній запропоновано низку спеціальностей ("катедр") Відділу, кількість вакансій по них, а також ґрунтовне пояснення, чому саме такі, а не інші напрями слід розвивати в Українській Академії Наук. Так, стосовно української мови зазначалось, що досі її вивчення знаходилось у виключно невігідних умовах і мало несистематичний, випадковий характер. Тепер дослідження з української мови мають проводитися академічно і до того ж у двох напрямках — в її сучасному стані і в її історичному аспекті.

Оскільки стародавня територія України була місцем перебування різних народів Сходу, без розробки дисциплін орієнталістики всестороннє дослідження історії українства неможливе.

У записці Відділу фізично-математичних наук об'єднано окремі подання його членів, що складають майже весь "Збірник праць Комісії для вироблення законопроекту про заснування Української Академії Наук у Києві". Важливу роль у побудові структури цього Відділу відіграла записка С. Тимошенка "До питання про організацію класи прикладного природознавства при фізично-математичному відділі Української Академії Наук". В ній, зокрема, зазначалося, що за останні десятиліття у найбільш розвинених країнах учені, які займаються "чистою наукою", працюють спільно з представниками прикладних знань, і така співпраця є особливо плідною. "Те ж питання про об'єднання науки і техніки виникає і в нас, на Україні, — пише С. Тимошенко. — Україна починає самостійне життя при тяжких економічних умовах і уникнути цілковитого економічного поневолення зможе лише тоді, коли напружить всі живі сили краю... Почин в справі об'єднання науки й техніки повинна взяти на себе Академія Наук. Завдяки своєму центральному становищу й науковому авторитету вона зможе згуртувати біля себе ті нечисленні наукові сили, що зараз є на Україні, і об'єднати їх на спільній праці [32, с. 82].

Такого об'єднання науки і техніки в Академії можна було досягти, створивши при II Відділі окремий "клас" (підвідділ) прикладного природознавства. По суті, в "Записці" С. Тимошенка викладено ідею про координуючу роль Академії в справі об'єднання зусиль в галузі науки і техніки, яку він обстоював і раніше. Причому спочатку планувалося зробити два незалежні Відділи: фізично-математичний, до якого входили б звичайні дисципліни, як у більшості академій світу, і окремий — прикладного природознавства. Саме це пропонував зробити В. Вернадський у своїй промові на першому засіданні Комісії. Але потім їх

Володимир Іванович Вернадський
Президент Академії наук України (1919—1921 рр.)

БОЖЕ ВЕЛИКИЙ, ЄДИНИЙ

Боже великий, єдиний,
Русь-Україну храни,
Волі і світу промінням
Ти її осіни,
Світлом науки і знання
Нас дітей просвіти,
В чистій любові до краю,
Ти нас, Боже, зрости.

Молимось, Боже єдиний,
Русь-Україну храни,
Всі свої ласки, щедроти
Ти на люд наш зверни.
Дай йому волю, дай йому долю,
Дай доброго світу,
Щастя дай, Боже, народу
І многая, многая літа.

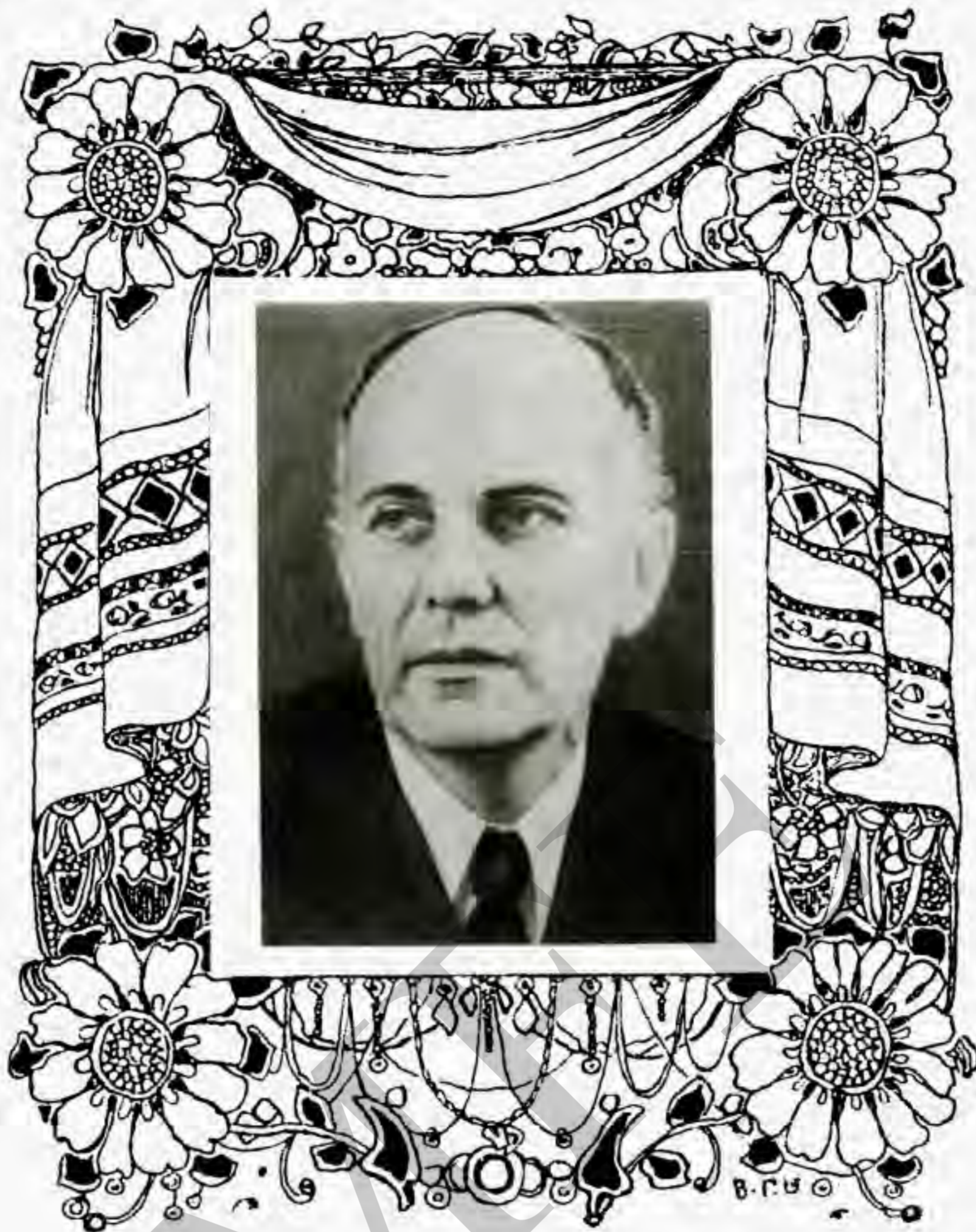
У 1918 році під звуки цієї пісні, яку написали в кінці XIX ст. Олександр Кониський і Микола Лисенко, було проголошено незалежність України, а згодом — створення Української Академії наук. У колах свідомої української громадськості і, зокрема, серед працівників новоствореної академії це була одна з найпопулярніших пісень. Пісенне ж мистецтво тоді в академії цінувалося дуже високо. Як свідчив член-кор. АН України П. М. Попов (1890—1971), перший президент В. Вернадський та перші дійсні члени академії палко любили українську пісню. Великими шанувальниками співу і — ширше — музики були і ті вчені, які очолили АН України після В. Вернадського. Це сприяло тому, що вже в 20-і роки в Україні розгорнулася бурхлива діяльність у галузі збирання і вивчення народнопісенних багатств. Академічна "Етнографічна комісія" та сотні її сотні її кореспондентів зібрали величезну кількість цінних матеріалів. Нині вони становлять основу рукописних фондів ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. З цієї золоті скарбниці вчені-фольклористи черпають матеріали для своїх праць і, зокрема, для видання розпочатої понад тридцять років тому п'ятдесяти томної академічної серії "Українська народна творчість".

Це видання здійснюється за постановою і під контролем Президії Академії Наук України. Його завершення буде подією виняткового наукового і громадського значення. Основну ж частину цього фундаментального видання становить те, чим здавна пишається і славиться український народ — його безсмертні пісні та думи, які так високо цінував перший президент Української Академії наук В. Вернадський і про які найбільший український поет пророче сказав:

Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине.

От де, люди, наша слава,
Слава України.

ВІТАЄМО ЮВІЛЯРА

Виповнилося вісімдесят років Борису Євгеновичу Патону, діяльність якого відіграла особливо значну роль у розвитку науки і техніки в Україні. Він є гідним сином і продовжувачем справи свого батька Євгена Патона, видатного вченого ХХ століття, іменем якого названий побудований за його проектом найбільший київський міст через Дніпро-Славутич. Майже півстоліття свого життя Борис Патон віддав праці на науковій ниві. Він є одним із найвідоміших українських учених ХХ століття. Його талант, освіченість, досвід, виняткова працьовитість сприяли піднесенню авторитету української науки не лише в нашій країні, а й у всьому світі.

Протягом 36 років Борис Патон є президентом НАН України. Під його керівництвом Академія Наук разом з усім народом віддала багато силі справі зміцнення могутності і авторитету України. Борис Патон особисто сприяв розвитку (а в роки застою і захисту від так званого скорочення) в системі НАН закладів гуманітарного профілю. Дослідники і шанувальники народної культури з вдячністю пам'ятають, що саме Борис Патон у ті роки допоміг зберегти життя Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, а разом з тим і журналу "Народна творчість та етнографія", який був заснований невдовзі після створення Української Академії наук і який тривалий час в складних умовах залишався єдиним спеціалізованим народознавчим часописом в Україні й в усьому колишньому СРСР.

Многих і благосних літ Вам, Борисе Євгеновичу!

було об'єднано в один відділ. Це зумовлювалося двома міркуваннями: по-перше, тим, що взагалі межа між прикладним і “чистим” природознавством є умовною; по-друге, з міркувань фінансового характеру.

Важко було виділити ті галузі науки, що обов'язково мали бути репрезентовані в Академії, бо навіть найкоротший перелік основних природничих напрямів перевищив 40 назв. Чималий список — до 30 назв — складала дисципліни з прикладного природознавства. Після обговорення підкомісія II Відділу зупинилась на 30 дисциплінах у цілому (по 15 на кожний відділ). Вирішено було також створити низку науково-дослідних установ, необхідність яких обґрунтовувалась в окремих записках як членів Комісії, так і запрошених до роботи осіб. Розглядом цих записок займалася фізично-математична підкомісія. Перше засідання її відбулось 16 липня 1918 р., в ньому брали участь відомі професори, інженери, діячі техніки.

Однією з перших наукових записок, підготовлених досвідченими спеціалістами на замовлення керівництва Комісії, була записка професора фізики Київського університету Й. Косоногова “Про заснування Фізичного інституту Української Академії Наук у Києві”, яку він виголосив 12 серпня на четвертому засіданні підкомісії. Серед усіх інституцій, що мають бути відкриті при УАН, вважав він, в першу чергу (крім Національної бібліотеки) повинен бути Фізичний інститут. “Необхідність відчинення в першу чергу Фізичного інституту диктується... І ще ясніше виступає ця необхідність, коли згадаємо, що з трьох старих університетів, котрі є на території України, лишень один Одеський має хоч і невеличкий, але все-таки уміщений в спеціально для нього збудованому будинку, Фізичний інститут... Честь Української Держави вимагає, щоб для фундаменту природознавства — фізики було збудовано палац і обзаведено його всім необхідним для наукової праці. Сучасні фізичні інститути вимагають спеціального улагодження, як, наприклад, приміщення для оптичної праці, приміщення постійної температури, холодної лабораторії, спеціального забезпечення приміщень газом, водою, електричним током, тощо. Все це можна уладити лишень в будинку спеціально проєктованим для цієї мети... Будучий академік на кафедрі фізики і будучий будівничий-архітектор повинні бути послані за границю, щоб докладно ознайомитися з уладженням великих фізичних інститутів і спеціальних лабораторій” [33, с. 14]. Організований таким чином Фізичний інститут в подальшому стане основою для цілої низки інших академічних інститутів.

Другий науковий заклад, питання про заснування якого викликало широке обговорення, був Геодезичний інститут. Ще на першому засіданні фізично-математичної підкомісії, 16 липня 1918 р., його було включено до переліку майбутніх установ Відділу. Відкриття Геодезичного інституту було давньою мрією В. Вернадського, який ще під час роботи у Київському політехнічному інституті хотів організувати там геодезичне відділення. 27 липня на черговому засіданні Комісії він сповістив, що поступила записка про Геологічний комітет, а незабаром буде надіслано записку про Геодезичний інститут, і висловив побажання передати ці обидва документа на попередній огляд фізично-математичній підкомісії.

Підкомісія на засіданні 4 вересня заслухала і обговорила записку М. Медзвєцького “Про Геодезичний інститут і Геодезичну раду при ньому”. В ній зазначалось, що у геодезичних дослідженнях території колишньої Російської імперії найактивнішу участь брали військові геодезисти. Завдяки їм 1/6 частину всієї території Української Держави можна вважати геодезично забезпеченою, але щоб Україна стала на один рівень з науково дослідженими країнами Європи, необхідно вжити цілий ряд невідкладних заходів. “Щоб планово поставити і одноманітно виконувати всі ці завдання, при Українській Академії Наук треба утворити Державний Геодезичний інститут як найвищу наукову інституцію краю, відповідним чином збудовану й обладнану докладними виміровими

приладами, яка володіла би площею землі до 50 десятин... Щоб використати для цілей науки сили українських військових геодезистів та співробітників Межового Департаменту, необхідно поставити Український Геодезичний Інститут зв'язуючим зеном між Академією Наук, яка стремить до чисто наукових цілей, й згаданими колективами, що ставлять собі практичні завдання, але поруч з цими завданнями можуть принести безсумніву користь науці шляхом зібрання необхідних матеріалів та їх первісного оброблення; а для того, щоб погодити оба ці напрямки, треба заснувати Геодезичну Раду, що на неї треба би було покласти обов'язок координувати наукові завдання, не порушуючи тих практичних цілей, які ставитимуться" [34, с. 35].

Для конкретного обговорення цих пропозицій підкомісія вирішила якнайшвидше зібрати спільне засідання з представниками Військового міністерства (в галузі геодезії) і Міністерства земельних справ (Межовий відділ).

7 серпня на черговому засіданні Комісії В. Вернадський виклав постанову фізично-математичної підкомісії про необхідність організації Геодезичного інституту, що викликано державними інтересами України і дістало підтримку з боку військового відомства. Геодезичний інститут — цілком академічна установа, проте при ньому засновується Геодезична рада, до якої увійдуть представники відповідних міністерств та відомств. Для потреб інституту необхідно виділити близько 60 десятин землі. З цією метою члени фізично-математичної підкомісії оглянули Саперне поле (вулиця в нинішньому Московському районі від вул. П. Лумумби до вул. А. Барбюса) і Кадетський гай (простягався за Кадетським корпусом), який видався їм більш придатним, 17 вересня Комісія обговорила також звернення до правління Українського державного університету щодо тимчасового виділення 60 кв. сажнів житлових приміщень для Геодезичного інституту.

Оскільки для наукової і практичної роботи в галузі геодезії потрібні кваліфіковані кадри, одночасно було скликано Міжвідомчу нараду під головуванням В. Вернадського при Межовому департаменті Міністерства землеробства для обговорення питання про заснування геодезичного відділення при Київському політехнічному інституті. Перед тим міністр землеробства, гостро зацікавлений у розвитку геодезичної справи у зв'язку з необхідністю проведення аграрної реформи, звернувся за консультацією до В. Вернадського. Той підтвердив думку про те, що Геодезичне відділення найдоцільніше відкрити при Київському політехнічному інституті. Детальну розробку цього питання слід покласти на Раду професорів інституту. На Міжвідомчій нараді було оголошено постанову Ради професорів від 31 серпня 1918 р., яка одностайно висловила на користь створення такого відділення при Київському політехнічному інституті і запропонувала перелік необхідних дисциплін, які бажано було б викласти за 4 роки, оскільки потреба у кадрах кваліфікованих геодезистів надзвичайно велика [35].

Геодезичний інститут можна віднести як до "основної класи", так і до установ прикладного природознавства. Те саме можна сказати і про Інститут технічної механіки, заснування якого зумовлювалося нагальними потребами Міністерств шляхів, земельних справ, військового та морського. В Інституті передбачалося два відділи — прикладної та будівельної механіки.

У першому намічалось створити три лабораторії: для дослідження тертя, гідравлічну та аеродинамічну. Лабораторія тертя служитиме для випробування мастил, гідравлічна допомагатиме розв'язанню питань, пов'язаних з кораблебудуванням і шлюзуванням рік, аеродинамічна сприятиме удосконаленню літальних апаратів.

Відділ будівельної механіки правитиме за центральну випробувальну станцію для досліджень міцності будівельних матеріалів. До останнього часу такі випробування виконували відомчі лабораторії Петрограда. Пе-

ретворюючи лабораторію будівельної механіки в центральну випробувальну станцію, можна, не порушуючи наукових інтересів лабораторії, досягти бажаного об'єднання у справі випробування будівельних матеріалів і одночасно створити дослідну установу, до якої звертатимуться всі зацікавлені відомства Української Держави. Тому саме цю частину Інституту технічної механіки — лабораторію випробування будівельних матеріалів — слід організувати в першу чергу, бо її заснування терміново необхідне як з наукової, так і з державної точки зору.

До установ першочергового значення у II Відділі належали також Акліматизаційний та Ботанічний сади. Необхідність утворення при УАН Акліматизаційного саду обстоював у своїй ґрунтовно складеній записці М. Кашенко, вважаючи, що саме в Академії Наук доцільно утворити таку інституцію, котра піклуватиметься про розвиток прикладної біології, тобто Акліматизаційний сад: “Науково поставити ті галузі прикладної біології, які викликані до життя підсвідомою самодіяльністю народу, а також виробити й зовсім нові спроби використання живої природи, яких ще навіть не передбачила й винахідливість народу, нарешті, ввести до культури живі об'єкти, нові для даної місцевості або і взагалі нові для культури, — от прегарне, надзвичайно корисне і вдячне завдання”, — зазначалося в записці [36, с. 44].

Обґрунтування доцільності створення при УАН Ботанічного саду дав у своїй записці О. Фомін. Він писав, що на території колишньої Російської імперії краще за все було вивчено північ та далекий південь. Не менш детального вивчення заслуговує і такий багатий у природному відношенні край, як Україна. Проте ботанічні сади, що існують при українських університетах, мають навчальні завдання, вони розташовані у центральних районах міста, і тому площа їх обмежена. Ботанічний сад при Академії Наук дав би можливість вивчити природу України і використати ці знання як в науковому, так і в науково-прикладному відношенні. Перше завдання такого академічного саду — зібрати науковий матеріал, досліджуючи рослини з різних точок зору. Друге — надавати допомогу ботанічним садам університетів та інших вищих шкіл, постачаючи їм різний рослинний матеріал у живому та засушеному вигляді. Третє — загально-просвітнє: знайомити відвідувачів з рослинним царством. Для цього при саді повинні бути лекційна аудиторія і музей з колекціями та гербаріями. Для наукової праці сад повинен мати лабораторії з сучасним обладнанням і добре впорядковану ботанічну бібліотеку.

Відповідно до всіх цих завдань Ботанічний сад повинен займати площу не менше 100 десятин, мати різноманітний рельєф і бути розташованим за межами міста. Саме тому організацію Акліматизаційного і Ботанічного садів слід починати негайно, оскільки придбати великі ділянки землі біля Києва щороку стає все важче.

Обговорювались, звичайно, не тільки ті п'ять установ II Відділу, які вирішено було створити першочергово. Так, на першому засіданні Комісії серед інших необхідних для Академії інституцій було названо хімічну лабораторію (з прикладним відділом). Питання про створення хімічної лабораторії обговорювалося і на першому засіданні фізично-математичної підкомісії, в результаті чого О. Сперанському доручили скласти з цього приводу доповідну записку [37]. “...Будуючи нову державу, — зазначалося в цій записці, — необхідно звернуть увагу на розвиток дослідних наук і перш усього хімії та фізики. В межах України місце, де культивувалися ці науки, були лабораторії університетів і вищих технічних шкіл. Але в цих інституціях хоч і йде наукова праця, та на першому плані стоять завдання шкільні... Тому для розвитку наук... необхідно створити інституцію, головною метою якої була б наукова праця. Такою інституцією повинна бути Хімічна лабораторія Академії Наук. Ця лабораторія повинна мати відділи: неорганічної та аналітичної хімії з пристроями для електролізу, газового і спектроскопічного аналізу, відділ

органічної хімії та відділ фізичної хімії з апаратами для термохімічних, електрохімічних, фотохімічних обмірів, з пристроями для того, щоб одержувати постійну низьку і високу температуру... Взагалі лабораторія повинна бути улаштована так, щоб можна було легко утворити такі умови, які потрібні для наукової праці по хімії в бажаному напрямкові. Узнявши на увагу, що Академія повинна піклуватися не тільки про духовний розвій народу, але і про його матеріальні достатки, треба признати необхідним утворення при хімічній лабораторії Академії Наук відділу прикладної хімії” [38, с. 17]. Хімічна промисловість на Україні набула швидкого розвитку під час Першої світової війни (виробництво сірчаної кислоти, хлору, аміачної селітри, коксобензолних продуктів тощо). Рационально використати для мирних цілей те, що готувалося для війни, можливо лише при певному рівні розвитку хімічної науки, для чого необхідна солідно поставлена інституція при Академії наук. Нею може бути відділ прикладної хімії при хімічній лабораторії, одним з завдань якого і буде організація переробки сирих матеріалів, призначених для воєнних цілей, у напівпродукти, що зможуть бути предметом вивозу, або в готові продукти на потребу народного господарства: добрива, фарби, медикаменти тощо.

Для розвитку наук біологічного циклу пропонувалося заснувати з часом цілу низку установ, що дали б можливість вивчати природу як у стаціонарі, так і в натурі: музеї, лабораторії, біологічній станції тощо. Якщо вони і не стали об'єктами першочергової уваги на момент заснування Української Академії Наук, ті думки, що їх висловлювали вчені в своїх записках, становлять неабиякий інтерес, і багато їх пропозицій було втілено в життя у наступні роки.

Так, за дорученням фізично-математичної підкомісії Є. Вотчал висловив свої думки щодо доцільності створення Інституту експериментальної ботаніки. Він підкреслив значення цієї дисципліни для прогресу землеробства, лісництва та хімічної технології. Виходячи з характеру дисципліни та широкого розмаху її завдань, при її розробці широко використовуватимуться методи суміжних наук — фізики, хімії, фізіології тварин, бактеріології. Тому необхідно мати при інституті хоч би невелику садову ділянку для дослідів у відкритому ґрунті, вегетаційний будиночок, оранжерею, добре обладнану лабораторію з спеціальними приміщеннями для проведення біологічних, хімічних, фізичних та бактеріологічних робіт. Отже, це буде один з дослідних інститутів Академії.

В окремій записці Є. Вотчал обстоював доцільність проектування при Інституті експериментальної ботаніки окремих відділів для вивчення степів, пустель і лісу у природних умовах [39].

Дещо інакше стояло питання про біологічні станції, з приводу яких детальну записку підготував В. Арнольд. Дбаючи про розвиток Північно-Донецької біологічної станції, відкритої у 1914 р. при Харківському товаристві природодослідників, він обстоював необхідність координації наукових досліджень, що проводяться на різних біологічних станціях. На його думку, “єсть такі царини знання, сполучені разом з тим з потребами практичного життя, які являються недоступними для вирішення однією станцією і вимагають колективної праці декількох подібних установ” [40, с. 76].

Він запропонував заснувати в найближчому майбутньому станцію на Азовському морі і скласти програму спільної роботи двох низок біостанцій: Північно-Донецька— Азовська— Карадазька і Дніпровська— Севастопольська, вважаючи, що Академія Наук могла б скласти такий координаційний план і взяти на себе його виконання.

З приводу цієї записки Є. Вотчал та О. Фомін зазначили, що бажана, хоч повна, централізація навряд чи є доцільною. План мережі станцій, яка охоплювала б прісноводні і морські басейни, дуже цікавий, але

обговорювати його конкретно можна буде лише через певний час, коли політична і економічна ситуація на Україні стабілізується.

Велику роботу було проведено Комісією по розробці концепції майбутнього музею Антропології й Етнографії та Антропологічного інституту.

Київ

30. ЦДАВО України. — Ф. 22001, оп. 2, спр. 7, арк. 9.
31. Збірник праць комісії для вироблення законопроекту...
32. Там же.
33. Там же.
34. Там же.
35. Архив РАН. — Ф. 518, оп. 2, д. 45, л. 133—139.
36. Збірник праць комісії для вироблення законопроекту...
37. Архів Президії АН України. Спр. 33/34, арк. 73—75.
38. Збірник праць комісії для вироблення законопроекту...
39. Там же.
40. Там же.

Ганна Скрипник

ЕТНОКУЛЬТУРНЕ ТА ДЕРЖАВНЕ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ І РОЗГОРТАННЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВ УАН (20-ті роки ХХ століття)

20-ті роки ХХ ст. стали важливим етапом утвердження та розвитку української етнографії, пов'язаної з державно-національним будівництвом та з відродженням української культури. У річищі національного відродження здійснювалося чимало заходів, що сприяли організаційному оформленню в рамках Української Академії наук (1918) народознавчих установ. Впродовж цих років в системі Академії наук постали Етнографічна комісія (1921), Музей-Кабінет антропології та етнології ім. Хведора Вовка (1921), Культурно-історична комісія (1924). Відділ примітивної культури та народної творчості з Кабінетом примітивної культури Кафедри історії України УАН (1928), Секція етнографії Комісії краєзнавства УАН (1922) та багато інших установ. Заснування Української Академії наук уможливило появу когорти талановитих учених-народознавців, які спрямовували ініціативу широкої громадськості, координували народознавчі студії краєзнавців-аматорів. Серед них — К. Грушевська, Ф. Савченко, В. Білий, Н. Заглада, Л. Шульгина, А. Носів, А. Онищук, С. Таранушенко, Д. Щербаківський, С. Терещенкова та багато інших.

Період 20-х — початку 30-х років був помітною віхою у поступальному розвитку всіх українознавчих наук. Основною метою наукових досліджень цих років стало створення національних шкіл та об'єктивних концепцій українського історичного процесу, спростування великодержавницьких концепцій в історичній науці. Вперше за цілі сторіччя українським ученим надавалася можливість заповнити прогалини, що були у дослідженні етногенезу та давньої історії України. З'являється ряд оригінальних історико-археологічних та культурологічних праць, в яких кардинально переглядалася праоснова української культури та духовності, встановлювалася її спадкоємність та зв'язок із традиціями доісторичної землеробської культури трипільців. Власне всі народознавчі праці цього періоду тяжіли до синтетичного висвітлення явищ культури, розкривали її безперервність на українських етнічних територіях. Академічні установи Києва розгортають дослідження з етнічної антропології сучасного і стародавнього населення України. Зокрема, А. Носов досліджував з антропологічного погляду людність Поділля і Криму. Започатко-